

ENIGMÍSTICA

El tal Galindo

MÀRIUS SERRA

MariusSerra@verbalia.com

els epònims són paraules que provenen d'un nom propi. Si conduïx molt de pressa la consellera Tura et pot multar per fittipaldi (tot i que, anys enrere, potser t'haurien titllat de nuvolari) perquè abans hi ha hagut pilots d'automòbil tan veloços com el brasiler Emerson Fittipaldi (fa tres dècades) i l'italià Tazio Nuvolari (en fa vuit). De vegades els epònims tenen una vida curta, com algunes paraules de l'argot, però també n'hi ha que triomfen tant que ja queden integrats en el lèxic habitual d'una llengua, fins al punt d'admetre tota mena de derivacions. És el cas d'adjectius tan corrents com ara kaffià, dantesc, maquiavèl·lic i fins i tot rocambolesc, terme provinent d'un personatge de fulletó francès del segle XIX anomenat Rocambole i conegut pels seus enrevessats avatars. Els diccionaris d'epònims permeten descobrir personatges tan espectaculars com ara el trapezista Jules Léotard (1842-1870), que actuava amb mitges de llana, el controlador general de finances Étienne de Silhouette (1709-1767), funcionari impopular que durà tan poc en el seu càrrec que tothom va començar a parlar d'ell per al·ludir a una cosa incompleta, com un retrat només esbossat, i el diplomàtic Jean

L'EXPILOT DE FÓRMULA 1 EMERSON FITTIPALDI

Nicot (1530-1600), el primer que va enviar tabac en pols a la reina Caterina de Mèdicis.

Alguns epònims arriben a conjuguar-se, com per exemple els verbs *boicotejar* i *linxar*, que provenen respectivament de l'agent anglès a Irlanda Charles Boycott (1873-1886) i del granger virginianà Charles Lynch (1736-1796), autor d'una llei homònima famosa per la seva particular visió sobre la *justícia ràpida*. Quan això passa el terme es consolida, entre altres coses perquè es camufla. Però el camuflatge no en garanteix la posteritat. El verb

pujolejar i el nom *maragallada* no tenen, a hores d'ara, garantida la seva presència en el català que es parli, ai!, d'aquí cent anys. El temps ho dirà. La qüestió és que no sovintegen els epònims consolidats que provenen de personatges autòctons, com per exemple els llegendaris *lapsus linguae* anomenats piquiponades en al·lusió al polític Joan Pich i Pon. O les bertranades. Fer bertranades és (o era) sinònim de fer malifetes. És clar que el terme prové del nom propi Bertran i sembla que d'un Bertran de la Vall del Bac que

feia moltes bajanades. La coincidència amb la còmica Lloïl Bertran podria impulsar aquest epònim, avui en perill d'extinció.

EPÒNIMS D'ORIGEN CATALÀ

Trobar epònims d'origen català és tan difícil com trobar bolets catalans aquesta tardor. N'estava buscant a l'excel·lent *Diccionari etimològic*, de Jordi Bruguera, quan se m'ha acudit mirar l'entrada *galimaties*, no fos cas que algun Maties Galí... Però no. De les tres hipòtesis que Bruguera aporta sobre l'origen etimològic d'aquest terme que apareix per primer cop a l'obra de Montaigne, n'hi ha dues que són deformacions delirants: a) del personatge evangèlic Joseph ab Arimathia, entès com Barimathia i després alterat; b) alteració vulgar del terme llatí *grammatica*. Superat el *galimaties*, l'atzarós ordre alfabètic m'ha deparat un epònim català inesperat. Les dues paraules següents –*galindaina* (adorn de poc valor) i *galindó* (deformat del peu que en espanyol és epònim: *juanete*)– provenen, segons Bruguera, del nom de persona Galindo, “típic dels antics aragonesos i muntanyencs del Pirineu”, a) per considerar que sobretot ells usaven aquestes menuderies, i b) entre els quals devia ser freqüent aquesta deformació. Ara ja només cal trobar una llegenda que ens singularitzi el tal Galindo.

ILLES PERDUDES

Antecedents de l'art

MIQUEL DE PALOL

Aquest article m'arplega en plena feina de documentació per un conte que em posaré a escriure tot seguit, ambientat en el segle XVIII, sobre l'originalitat del creador artístic.

No sobre l'aspecte profund del terme, ni en el moral. Sobre això ja se n'ha dit prou, i en d'altres moments jo també m'he ocupat d'apuntar-me a la teoria que apunta a la vessant materialista: a l'artista se li exigeix originalitat –ell mateix se l'autoexigeix, i la reclama en els altres– a partir de quan, en el trànsit cap a la societat industrial entre els segles XVII i el XIX, deixa de ser el criat al servei d'un príncep i passa a ser un ciutadà lliure i propietari de la seva obra.

I, tot sigui dit, i això tots som proclius a oblidar-ho, lliure també per morir-se de

gana a partir de les lleis del mercat.

És l'aspecte més pràctic el que ara m'interessa, el més lligat a la matèria quotidiana, a tot allò que de manera més immediata i gens enrevessada percep el ciutadà corrent, i el mateix artista en parla amb els amics quan es troben per sopar.

LES REVOLUCIONS FORMALS

Queda la mar de brillant i resulta agraït als arguments exaltar en primer terme les grans revolucions formals, les ruptures estilístiques que van girar com un mitjà tal disciplina artística o tal altra. Dante, Michelangelo, Shakespeare, Baudelaire, Joyce, després d'ells ja res no tornarà a ser el mateix. Però, i abans? L'exegesi enciclopèdica oficial no arriba a fer-los aparèixer com bolets, però es veu d'una hora lluny que ja li agradaria.

Fem un cop d'ull al geni entre els genis, l'Everest de les conceptualitzacions formals humanes fins on aquest cronista les ha tastat: Bach. Mirant endavant les coses són clares, encara que no en la direcció que fins ara –enganyats ells mateixos– ens havien fet creure. No és cert que Bach passí de moda i desaparegué del repertori fins que l'exhuma Mendelssohn: està documentat que no deixa d'interpretar-se i de ser apreciat. Si mirem enrere, veurem que no hi ha ni un aspecte de la seva obra que no tingui un clar referent anterior en l'obra d'altres músics: Frescobaldi, Buxtehude, Marais, Fischer, Böhm, Vivaldi i Froberger. De tots en treu alguna cosa, i la seva originalitat és la conjunció inèdita d'elements cap en si mateix original.

Bach els modifica tots, els esmena la plana i, en certa

manera, els enterra. Enterra el seu món filosòfic. Bach és fill de la seva època, i si no s'acull a certes estructures iconogràfiques que en comporten d'altres de formals és perquè ja no estan de moda, entre altres coses perquè el pensament empíric ha superat moltes de les seves conquestes pràctiques. Amb la seva sistematització de l'univers tonal en detriment de l'univers modal que havia heretat, Bach aranca la música del món de la màgia perquè ja no li serveix, i la porta al món de la ciència. *El clavecí ben temprat* són les exèquies del neoplatonisme musical.

Vet aquí la seva genialitat, el que el distingeix de tots els altres: haver sabut veure el conjunt més enllà de la multiplicitat dels elements, i haver sabut aparèixer com a capdavanter d'una època sent l'enterrador d'una altra.

EL QUIOSC

PEPO TAMARIT

Lluc. Número 840.
L'ESPURNE EDICIONS.
Palma, tardor, 2004.

A més del dossier *Immigració i integració lingüística*, hi podem llegir els articles *Panorama de la dansa a Mallorca* (P. Santandreu), *Illes d'Europa, illes afortunades?* (J. Garau), *Les Illes Balears i el Protocol de Kyoto* (M.M. Ramis) i *L'actor Joan Maria Melis* (J. Arrom).

El Ciervo. Número 643.
EL CIERVO 96 SA.
BARCELONA, OCTUBRE, 2004.

José Corredor-Mateos ens ofereix l'article *Jesús visto por Salvador Dalí*, i Alberto Barrantes, *Andrei Chéjov, un maestro de la brevedad*. També hi podem llegir el dossier *La cárcel no sirve para reinsertar*, amb textos d'Elisabet Almeda, Juana Rubio i Marc Rovira.

Marc de Referències.
Número 22. ESTRUCTURES
DE COMUNICACIÓ.
Barcelona, tardor, 2004.

El dossier està dedicat a *Xina: el gegant ja es desperta*. Altres articles són *Diplomàcia sense cartera* (M.A. Newman), *Les desigualtats en els models socials* (M. Bellido) i *Partits catalans: el catalanisme sobre-dimensionat* (J. Pons).